PG
3948
K485P7
1922
cop.2

30ф

Володимир Хронович.

Пригоди лиса Панаса

і його жінки Мотрі.

ЛЬВІВ, 1922.
НАКЛАДОМ ВИДАВНИЦТВА: „СВІТ ДИТИНИ“.

Виданя „Світа Дитини“:

а) Діточа Бібліотека:

Ч. 1. *Оскар Уайльд:* **„Зоряний Хлопчина“**, стор. 48 з 16 образками.

Ч. 2. *Вільгельм Буш:* **„Максим і Марко“**, стор. 64, з 95 образками.

Ч. 3. *О. Білоусенко:* **„Пригоди Вовка-Неситого“**, 68 стор. з 54 образками.

Ч. 4. *Вільгельм Буш:* **„Нечемне вороня“**, 52 стор. з 48 образками.

Ч. 5. *Я. Вільшенко:* **„Чорнокнижник із Чорногори“**, 72 стор. з 70 образками.

Ч. 6. *Я. Вільшенко:* **„Червона Шапочка“**, 48 стор. з 6 образками і нотами.

Ч. 7. *Антін Лотоцький:* **„Вільгельм Тель“**, істор. оповіданє, перероблене з Ф. Шілєра, 52 ст., з 13 образками У. Баура.

Ч. 8. *Фільгелєнес:* **„За вітчину“**, два оповіданя з історії Греків і Римлян, з 10 образками.

Ч. 9. *Микола Ваврисевич:* **„Лісова казка“**, сценка на 1 дію для діточого театру (з нотами).

Ч. 10. *Грація Товпліс:* **„Дарунки Русалок“**, сценічна фантазія для дітий у двох діях.

Ч. 11. *Я. Вільшенко:* **„Коник Стрибунець“**, сценічна картина на 1 дію, з 4 образками.

Ч. 12. *Леся Верховинка:* **„Іменини Влодка“**, комедійка на 3 дії.

Ч. 13. *Осип Маковей:* **„Пригоди Горобчика“**, 40 стор. з 8 образками.

Ч. 14. *Клявдія Лукашевич:* **„Бунт ляльок“**, сценічна картина на 3 дії.

ДІТОЧА БІБЛІОТЕКА.
Книжечка 15.

Володимир Хронович.

PRYHODY

Пригоди лиса Панаса

і його жінки Мотрі.

Образки Олени Кульчицької.

ЗБІРКА
ІВАНА ЛУЧКОВА

ЛЬВІВ, 1922.
НАКЛАДОМ ВИДАВНИЦТВА: „СВІТ ДИТИНИ“.

PG
3948
K485P7
1922
cop. 2

Право передруку законно застережене.

З ДРУКАРНІ НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМЕНИ ШЕВЧЕНКА

підуть діти в ліс по ягоди. Ідуть і на схід і на захід і на північ. Ідуть на Чертижі і Шлєхтину, на Болотню і Плісниськo, на Буків і Мохначку; зайдуть часом навіть на Березівник, а до його кінця таки годі. Мимоволі хочеть ся вірити отсій кароокій Маланці, яка все твердить, що половину світа займає отсей ліс, а другу половину наше село, Гійче, Львів і решта сіл і міст божої землі. Нічого казати, великий у нас ліс. І як що таким великим було би ще й море, так тоді є за що вже й без маминого штурханя клякнути до молитви і як слід „Отченаш" переказати.

Дивити ся з нашого села на ліс не дуже то цікаво. От, звичайна синя стіна, гень дальше синьо-бліда лента, а ще дальше якась сива ниточка і кінець на сім. Та війдіть ви тілько в його середину! Мій Боже, що

Що говорили про лиса на селі.

Через цілу осінь крутив ся по нашому селі лис. Бачити його з близька не довело ся нікому, та за се оповідали про нього багато. Вистало тілько, щоби де на селі щезла курка, або гуска, а вже чи то на вечерницях, чи в школі, чи в читальни, втискав ся лис у людську розмову й давав основу до ріжних оповідань і сплетень. Звичайно говорили про лиса, що він хитрий. Хитрійший від куни, тхора, заяця, борсука, видри, серни, а навіть і від вовка. Вовка, хоч той більший і сильнійший від лиса, любив він часто пошивати в дурні, робити йому ріжні пакости, а опісля кпити і сміяти ся з нього здорово.

Чи таким був також і отсей лис, який цілу осінь крутив ся по нашім селі, годі на разі відгадати. Поки що я розкажу дещо про нього, а ви вже осудіть його опісля самі і то, як захочете.

Наш ліс.

На кінци нашого села, від Гійча, живе Оленчишин Василь, а ґень дальше шумить старий, сосновий ліс. Від Василевого обістя до ліса, добрий хлоп і києм перекинув би, та за се перейти отсей ліс і дійти до його кінця не довело ся ще здаєть ся нікому. Бувало в літі

хиба Андрушкови. Корчів при сім тьма тьменна і то всякого рода. Ялівці, тернина, дикі рожі, малини, вереси і т. и. А цвітів то вже без числа й міри. Дивиш ся часом на весні, а по лісі немов хто килим розстелив; такий мальований, гуцульський. Зразу йде чоловік обережно, боїть ся наступити на яку небудь цвітку. Жалує їх видко! Та годі. Їх така безчисленна скількість, а одні красші від других. Рве, бувало, чоловік отсі цвіти і пяніє від їх запаху, а їх красота наповняє великою роскошею серце.

Мимоволі хочеть ся тоді чоловікови зложити руки до молитви і дякувати Всевишньому за молодість, за житє та за його красоту.

Лисовий хутір.

В отсім власне лісі, в невеличкім горбку, жив іще тамтого року на Буковім наш лис зі своєю жінкою Мотрею і з двома синками. Синки, хоч прийшли на світ одного і того самого дня, та на зріст однаково не вдали ся. Один із них був трохи більший і того назвав батько Хмурком, а меншого Гривком.

Панасови, себто лисови, жило ся там зі своєю родиною не согірше. Хату мав викопану глубоко в горбку, а входи позакривані малими смерічками. Ніхто зі старших про се місце не знав, ніхто тому його й не чіпав. Правда, про лисовий хутір знали деякі діти зі села. Не дивота. Через ціле літо пасли вони тут товар і не було такого місця, куди вони не зайшли би, тож часом заходили й сюди. Пхали тоді в діру руки, штуркали батіжком і гукали. Але щож? Діточа рука локоть, півтора, а патиком далеко не сягнеш. До того ще лис не дурний. Діру просто не копав, але викру-

тасами і в таких хвилях причаював ся, як міг і весь свій дух, та пару запирав.

Діти тимчасом постояли, побалакали, часом і посварили ся, та пішли собі з Богом. А як сонічко хо-

вало ся за зруб, зганяли з лужків товар і завертали в село. За часок пустошів ліс, а горою показували ся зірки. Тоді вилізав лис із жінкою з нори, а за ним діти. Родичі на заробок, а діти, як звичайно, на забаву. Товкли ся тоді по горбку і будьто переганяли ся, будьто знов перевертали ся один через другого, то кусали себе взаїмно і на власних хребтах острили зуби на будуче.

Хороше́ жило ся отсій лисячій родині; гей, гей, як хороше́.

Рубають ліс.

Часто називають люде хороше житє гармонійним. Усе в такім житю складаєть ся тоді якось так любо й хороше, як у добре настроєній скрипці тони хорошої пісні. Молодість, здоровлє, сила, відвага, зручність, працьовитість, точність, се мов би отсі житеві струни, на яких природа виграє людській душі її відвічну пісню про щастє. Буває однак, що деякі струни рвуть ся, або розтягаються за сильно і тоді пісня гей би не та сама. Якась відмінна, чужа, та болюча.

Чи якісь подібні струни не пірвали ся також і в житю нашого лиса, годі на разі відгадати. Поки що знаємо тільки се, що щось подібного мусіло там стати ся, бо надійшов час, а Панасови, та його жінці Мотрі пішло немов із Петрового дня.

Почало ся се в літі На Буковім зайшла тоді велика зміна. Раз ранком зайшли туди сільські люди, перемірили його на здовж і на поперек, та забрали ся до діла.

Сидить лис у хаті і ні то спить, ні дрімає. Чує, аж тутки від сторони Плісниська розлягло ся щось

такого, що мій Ти, Боже! Стуку-пуку, зи зи-зи і знов стуку-пуку і знов зи-зи. — Що за мара? — думає лис. — Полюванє, не полюванє, громи не громи, але що? Ігі бісноваті. Жде лис годину, жде дві. Де там! Від сторони Плісниська все стук-стук-стук і зи-зи-зи і знов пук-пук і знов зи-зи. Чисте пекло в лісі. Втихло се якось на полуденок, та опісля розпочало ся знов те саме і так аж до самого вечера.

Пізно того дня виліз лис зі своєї хати, дуже пізно. Де, де було сонце. Спало, як то кажуть, на забій і одні тілько зорі миготіли на небеснім шатрі, та звичайно, як зорі, моргали одна на другу.

Виліз Панас, але обережно і глянув перед себе. Що за лихо? Ліс, як би не той сам. Якийсь рідший, там знов якась прогалина, в иншім знов місци перевалені буки один через другого. Довго не надумував ся. Пішов і як слід перемірив цілий Буків. За хвилю порозумів усе.

Люди, які цілий день стукали тут і зиґзиґотіли, стали вирубувати ліс.

Нарада лиса з жінкою.

Річ ясна, що того пропамятного вечера лис на зарібок вже не пішов, лише завернув у сторону хати. Біля нори спіткав жінку. Сиділа під пеньком і так само засумована, як її чоловік, споглядала з болем на розбавлені діти. Сумно було і в природі. Довкола шумів старий ліс, скиглив по галузках студений вітер, а по небі переганяли ся одна за другою, темні хмари і що хвилі засланяли собою срібні зорі.

— Мотре, відізвав ся лис до жінки, показуючи передньою ногою на зачатий зруб. — Видиш?

— Виджу, — відповіла Мотря сумно.

— За день, два рубачі будуть біля нас.

— Розумієть ся, що будуть.

— Гаїти часу нема чого. Треба кидати отсю хату, йти в світ за очи, та шукати другої.

— З під повік старої Мотрі викрали ся сльози.

— І я так думаю, — відповіла тихо, — але куди?

— Не жури ся! Всього ліса не вирубають. Розходить ся тільки про се, щоби через кілька днів помістити ся з дітьми де в иншім місци. Стрівай однак. І на се є рада. В березівнику, ось недалеко сього спорохнявілого дуба, живе борсук. Над ранком зайду до нього, вижену з хати, а ти тимчасом бери діти, та гайда за мною.

— Нехай і так, — відповіла лисиця. — На разі й се добре. Одного тілько не забувай. Борсук скоро

другого місця не найде, і як дурний буде крутити ся біля нас. Готов борсука хто підглянути, а тоді й його халепа і наша.

— Мені се не кажи, — відізвав ся Панас невдоволено. Я й сам се знаю. Ліпшого місця однак скоро не найдемо, ну а за сей час побачимо вже, що буде.

Як загадав, так і зробив. Над ранком сиділа вже лисиця зі своїми дітьми у зрабованій хаті, а борсук тим часом із покровавленим писком і з покаліченим боком манджав у сторону Лукошина (смерековий гущавник) і нарікав на лиса, на чім світ стоїть.

Лис шукає місця під нову хату.

Ідім за правдою. Борсука вигнати з його хати примусила Панаса звичайна конечність. Ніхто однак сьому не заперечить, що лис поповнив у сім випадку діло нечесне і повинен був за се відібрати приналежну заплату.

Чи одержав? Побачимо.

Як звичайно, так і тепер ходив лис ночами на зарібок. Свою працьовитість мусів при тім побільшити у двоє, а се тому, що жінка не помагала йому тепер у нічім. Цілими днями сиділа біля хати та пильнувала діти. Там на старім місци, як батьків не було на обістю, синки, що правда, вилізали з хати, але далеко від неї не відбігали. Знали ще до того кождий корчик, кожде майже дерево і на помацки трафляли до своєї нори. Тут знов на новім місци діло було зовсім инше. Звичайно, як на чужині. Діти корчів не знали, як також нових сторін. Могли залізти куди в гущавник, а тоді над ранком шукай хиба в лісі суниць під Різдво.

З того всього виходило, що лис мусів тепер працювати і за себе і за жінку. Крім сього маючи все на тямці бездомного борсука мусів іще при тім оглядати ся за безпечним місцем під нове господарство.

Ходив усюди і до кождого місця заглядав. Був на Плісниську і на Калабані і на Вошивім. Був навіть і на Малих Лозинах, а вони від старої хати Бог знає, як далеко. Горбків бачив чимало. Ось бодай на Вошивім. Гущавник порядний. Без сокири на поперек перейти неможливо. Крім сього і горбок не согірший. Оглянув його лис один раз і другий, попарпав у кількох місцях пазурами, обнюхав його зі всіх сторін, перемірив, як слід, та хати будувати таки не відважив ся. Молодець лис. Догадував ся, що його жде. Горбок винаходив ся на мокрім місци, а зі сторони Калабані випливав з під нього малий потічок. На жерело натра-

фити тяжко не було, а вже як не на жерело, так на воду певно.

Махнув тому на горбок ногою, витягнув хвіст і з ним, немов із кужілем, потьопав дальше.

Місце під нову хату найшов у Грабівцях.

Нова хата.

Майже цілих два тижні, не виключаючи й неділь, будував лис Панас свою хату. Працював гірко тим більше, що часто в голоді і з тим переконанєм, що там у борсучій хаті терплять отсей голод також його жінка і діти. А лис любив свою рідню, дуже любив. Нераз, як зарібок не вдавав ся, а прокинута зі сну денничка виганяла його з поля, вертав лис до хати дуже сумний. Заходив іще тоді переважно на Калаба-

ню до малого озерця, ловив там кілька раків і ніс їх для дітий. Правда, на голод і се було добре, та все ж таки не смакували вони його дітям так, як смакували їм молоді качки або зайчики. Його батьківське серце прикривав тоді глубокий смуток.

Тішив ся лиш тоді, як наїджені діти бавили ся та весело скакали біля нього. Міг у таких хвилях натягати йому кишки гей би струни проклятий Пан Голод, та се нічим було проти сеї роскоші, яку відчував під сю хвилю.

З кінцем другого тижня під неділю хата була готова. Мала три хідники з ріжними скрутами, а саме леговиско просто роскіш. Сухе, вигідне, та вистелене мохом.

Виліз Панас із нори, пішов на горбок, оглянув свій захист і тиха якась радість обняла його цілого. Не дивота. Приют був безпечний, а всі трудности поборені. Повний, як найкрасших надій помандрував відтак до борсучої нори по жінку, по діти. В дорозі присвічували йому ясні зорі, приспівував ліс та усміхав ся блідий місяць. Ціла природа здавало ся тішила ся з лисового щастя. Один тільки вітрець не поділяв загальної радости. Втискав ся поміж березові листки і з поза галузок шепотів йому з тиха:

Гей не тіш ся, лисе мій!
Часто щастє зводить!
Рівно ж не все лихо спить,
І по землі бродить.

Хмурко і Гривко.

В часі сеї горячкової праці лиса Панаса сиділа тимчасом Мотря в хаті при дітях і снувала веселі та

невеселі думки. Їх зроджували переважно її діти, що з голоду притулювали ся до неї і скиглили стиха. А звісна се річ, що ніщо вже так матір не засмучує, як голод її власних дітий. До того ще багато клопоту й журби спричинювала їй сама вдача обох синків.

Більший Хмурко, прудкий такий, гейби отся вода, що то рветь ся з над високої скали і розбиваєтьcя об камінє.

— Се зле! — думала нераз Мотря. — Прудкість отся на хосен йому не вийде. Се ж кождому вже відоме, що хто прудкий, сей ніколи добрим мисливим не є і не може бути. Терпеливости йому треба, от що. Звірина чей же чуйна і боязка. Нераз годинами цілими

і то дурно треба вистоювати, чи то на ворону, чи на птичку в гнізді, чи навіть на оту мізерну мишку біля панського стога. Все чей же хоче жити. Навіть і отсе пискленя, що то голе ще, як пампушок, сидить із братчиками в гнізді і вичікуючи матери, лише квилити та плакати знає. Крім сього треба йому ще терпливости на обереженє свого власного житя. Чи ж мало то заходить вечерами до ліса тих двоногих білих звірят? Отсих дивних і страшних людий, з яких що другий, то в інакшій шкірі, та за се при одній і тій самій все збруї. Мій Боже! Причаювати ся і вони знають, а терпеливість у них нераз така, що просто голова зі здивованя вийти не може.

Через отсю прудкість буде завсіди голодувати і через неї, а не через що инше наложить він дурно головою так, як наложив нею його дід, уганяючи по поли в самі жнива за молодим заяцем.

— Житя довго не буде рівнож і сьому меншому Гривкови, — думала лисиця дальше. — Якийсь такий боязкий і покірний, що нераз аж досада бере серце і бити хочеться його за се. Яку раду дасть він собі в житю і з чого жити буде? Мисливство чейже се одиноке ремесло, яким заробляти ме собі на удержанє, а отся покірність буде йому тілько колодою в боротьбі за істнуванє.

Сміливости йому треба й рішучости. Тоді й сернятко пірве серні з під ніг. Не залякають його і горіючі очі матері, не залякають її ратиці, Ну, а як прийдеть ся часом покоштувати кілька ратиць, то се ж не велика ще річ. За се поживи буде мати на яких добрих два, три дни і кпити собі буде зі всіх небезпек ліса.

Била ся стара лисиця із тими думками і сумувала. — Правда, — думала вона дальше. — Молоді вони

ще і не пізнали, як слід житя. Може змінять ся, як будуть старші. Господь се ще знає. Де однак забарив ся Панас? Ах, коли б так докінчив уже раз отсю хату, може би лекше було і йому й дітям.

І йшли нові гадки, та вже веселійші. Мріяла в них про нове господарство, про полекшу з дітий, про нові засоби живности, добуті до спілки з Панасом і т. и. Діти тимчасом не думали про ніщо инше, як тільки про голод. Скиглили собі тому монотонно дальше і мучили тим матір до безтями.

Лисиця на ловах.

В очікуваню на мужа здавалися години шалено довгі і довели Мотрю до сього, що рішила ся перед півночею покинути дітий самих у хаті і піти на роздобутє поживи. Зацитькала тому синків, погрозила їм ногою, себто заказуючи їм вилізати на верх, і чим скорше вибігла з нори.

Місяць був круглий як тарілка і тому ніч була ясна. Не повівав жадний вітрець і тому не шелестіли дерева. Від кількох днів не падав дощ і тому шошотіли та ломали ся під ногами сухі листки та галузки. Всі сі обставини не надавали ся зовсім на полюванє в лісі і Мотря була приневолена шукати щастя в поли.

Ішла, а радше посувалася як тінь нюхаючи осторожно по дорозі. Від часу до часу приставала і надслухувала пильно. Стара і досвідчена знала добре, що від сього залежить успіх. Нараз долетів до неї загадочний, далекий шелест. — Є добич! — майнуло їй через голову. Пристанула і пильно стала оглядати ся довкола себе. З'орієнтувала ся в одній хвилі. Була недалеко малої сіножатки, зрідка засіяної конюшиною.

Скрадаючи ся, як кітка, полізла на її окраїну і скрила ся за смерічкою. Отсю сіножать знала Мотря дуже добре, а ще ліпше отсих, які любили виходити сюди зі своїми дітьми і скубати траву та конюшинні листочки.

Прочутє не завело. За часок показалася з другого боку лужка прехороша серна. Лисиця здвоїла слух і зір. Серна обережно стала розглядати ся поза себе.

— Вона не сама! — подумала Мотря по хвилі.

І знов прочутє не завело. За хвилю вийшло сернятко. Лисиця відітхнула.

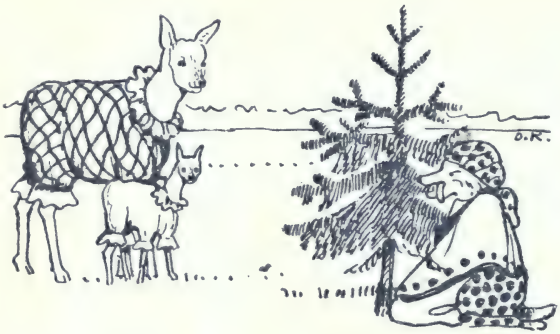

Польованє розпочало ся.

Розпочало ся воно однак не нападом і підступом, а завзятим очікуванєм та превеликою мовчанкою, яка часто і запертя віддиху жадала від лисиці. Сернятко з часом, підскубуючи траву почало бавити ся і скакати біля матері. Розуміється, що лисиця не спускала його з очий і тішила ся тим дуже. Злостило її тільки се, що не відбігало від старої серни і все держало ся біля неї.

А в тім власне полягав цілий успіх. Лисиця була певна сього, що сернятко віддалить ся згодом від матери і приблизиться в її сторону. Тоді кількома замашистими кроками впаде на невинне сотворінє і переломить йому зубами ніжний карчок. Усе инше складало ся як найліпше. Щезло було навіть хвилеве занепокоєнє старої серни, яка через кілька хвилин втягала в сильно розширені ніздрі струї воздуха і оглядала ся

обережно на всі боки. Видко щось вітрила. На щастє зірвався легенький вітер у сторону лисиці і по занепокоєню не остало ні сліду.

Терпливість діпняла свого. Сернятко відбігло від матері і кілька кроків дальше лягло безжурно на траві. Мотря сього тільки ждала. Мусіла однак відійти обережно від смерічки, щоби приготовити ся до відповідного скоку і вже при першім кроці наступила на жаль на суху галузку. Се перехрестило їй цілий, так майстерно збудований плян. Тріск ломаної галузки почула стара серна і в туж саму хвилю скочила до дитини, станула над нею і заслонила її своїми грудьми. Зір у неї побільшив ся, а очи почали кидати блискавичні погляди. Не сумнівала ся вже, що дитині грозить небезпека. Не знала тільки, де і від кого.

Чигати дальше на добичу лисиця й не думала. Мати порозуміла матір. Заведена в своїй легковірности і зла, як ніколи, вилізла явно вже за смерічки і на позір зовсім байдужно поплентала ся в сторону панського чорнозему. Поплентала ся до стогів.

Нещасна пригода.

Смутком і журбою біди не виженеш. Знала про се добре також і лисиця Мотря. Як стій покинула сумувати і відбігши кількадесять кроків від проклятої сіножати, пристала під ялівцем та задумала ся важко. З сеї задуми зродила ся гадка, по гадці плян, а по пляні діло. Загадала зловити по дорозі заяця. Довголітний досвід навчив її, що не всі вони однаково боязкі. Правда, боязкість се питома ціха кождого довновухого і вся його оборона лежить у ногах, але є однак і між ними ріжниці. Відважнійші приміром пасуться

в поли у сам білий день. Менше відважні виходять у поле по заході сонця, ще менше відважні підчас цілковитого сумерку. Ну, а ті зовсім не відважні виходять аж пізно в ночи і то тоді, як довкола розлягається така тишина, про яку згадує нам одна тільки казка. Отсих зовсім не відважних є найбільше і на таких заяців задумала пополювати лисиця Мотря.

Нюхаючи і оглядаючи ся на всі боки йшла лисиця дальше до краю ліса та вийшла на доріжку. Була вона рівна і вела до граничної лісової брами. В середині віддаленя між лисицею і краєм ліса побачила вона на доріжці високовухого. Підскакував звільна і що кілька кроків приставав та надслухував. Прямував видко на поле.

— Буде мій! — сказала Мотря рішучо. — Заяці переважно виходять із ліса стежками. Про тріск сухої

галузки нема чого бояти ся, бо під ногами є тверда і вбита земля. Заяць, виходячи з ліса, рідко коли оглядається в зад. Можна тому безпечно йти за ним стежкою і роблячи за його кождим кроком свої, два рази довші, дігнати на краю, та зловити поміж зуби. Треба тілько йти тоді, коли він іде і приставати тоді, коли й він пристає. Шелест його власних кроків заглушить мої, а зрештою заяць слухом тоді не працює.

В разі небезпеки тікати на боки не може, бо й з правої і з лівої сторони є гущавник. Хоч не хоч мусить утікати в поле, а там він напевно вже мій. Иншого виходу для заяця нема.

Перед самим краєм ліса Мотря рішила ся. Голод і завзятє додали їй сил. Найважнійший момент розпочав ся.

Вже за першим кроком лисиці перелякав ся бідний заяць до безтями тим більше, що нападу з заду зовсім не сподівав ся. За другим скоком лежали вже вуха заяця на хребті, а він сам як стріла гнав ся на поле. Виграна була по стороні лисиці.

Нараз із правого боку гукнув сухий стріл. Заяць лиш вивернув козла і впав на місци. Її саму переняв шалено пекучий біль у передню ногу та долішню щоку. Жах, біль, огірченє і небезпека житя додали їй неймовірних сил. Полетіла скорше голосу і вже далеко від небезпечного місця завернула в сторону ліса та подала ся до хати.

На нині польованє було скінчене.

Остання ніч на борсуковім господарстві.

Весело співаючи і гукаючи входив лис Панас до борсукової нори в надії, що радісно й сердечно прий-

муть його там і жінка й діти. На жаль стрінуло лиса тілько жалісне скиглінє голодного Хмурка і Гривка.

— Де мати? — спитав лис невдоволено.

— Питай ся, отче, вірла, — відповів Хмурко під носом. — В нього зір яснійший, як у зорі, а крила меткійші, як у вітра.

— Не дратуй батька! — перебив йому Гривко. А звертаючи ся в сторону Панаса відізвав ся тихо: Пішли ще з хати перед півночею. Ми від ранка самого не мали ще нічого в зубах і тому Пан Голод крутить нам кишки в порожнім животі. Хотіло б ся чимось зацитькати отсе лихо, та нема чим. Мабуть принесе нам щось наша добра мати.

Отсі слова покірного і боязливого Гривка, се була легка вимівка, адресована в сторону батька, що з нічим загостив до них. Порозумів се, як слід Панас і тому радість, яка горіла на його лици в часі повороту до хати, щезла в одну мить. Його лице посумніло, а за гадками, які почали зі всіх сторін злітати ся до його мізка, закрала ся непомітно тиха лють. Хотів її від разу зігнати на дітях, але роздумав ся по хвили. — На що се? — майнуло йому через голову. — Їх скиглінє чейже зовсім природне. Дай їм се, що потрібне, а від їх веселости хата ходором піде.

О, багато передумав в отсю ніч старий лис Панас. Вже й не счислити було отсих думок, що гостювали в сю ніч у його мізку в очікуваню на жінку. Само собою розуміється, що чим довше трівало отсе очікуванє, тим більше докучав дітям лютий голод і тим більше зростав неспокій Панаса. Мотря вернула ж бо десь аж над раном. Приплентала ся до нори напів жива. Щоку мала підпухлу, а через ціле тіло переходила сильна дрож від внутрішньої горячки. Засунула ся чим скорше в куток і нікому нічого не кажучи, лягла на долівці.

Лягла відпочивати.

І нічим уже було для неї скиглінє дітий і журба чоловіка. На її мізку лежала тепер одна тілько думка: Зацитькати біль! Він однак не вгавав.

За чоловіком, що зібрав ся вже був до переселеня і за дітьми поплентала ся на силу.

А там горою вистелювали вже тимчасом зорі золотим килимом отсю дорогу, через яку мало покотити ся велич сонце, і одна по другій щезали тихо із небесного шатра.

Хмурко і Гривко покидають родичів.

Кілька вже тижнів минуло лисови Панасови і його раненій жінці на новім господарстві. За сей час завитала була до нас на Україну буйна осінь. Новими вересовими килимами вкрила, як слід, лісові парцелі і з тиха почала забирати ся до золочених зелених листків лісових фльори. По полях щезли згодом филюючі лани золотого збіжа і тому змінило ся поле до непізнаня. До непізнаня змінило ся однак і житє Панаса в новій хаті. Передовсім болючо прийшло ся йому відчути невдячність своїх синків. Скорше, як сього сподівав ся, кинули вони родичів у норі і пігнали в ліс на власну руку заробляти на хліб. Без науки, без жадної поради і перестороги, не кажучи вже про подяку за виховане,

перенесли ся вони на старе господарство, на Буків. З початку відбіг від них Хмурко, а по кількох днях і Гривко.

Правда, головною причиною отсеї невдячности був передовсім Пан Голод, але щож міг був помогти в отсім горю старий Панас? Роздерти ся чей же не міг. Проживити себе, хору жінку й діти, се ж не було на його сили тим більше, що діти росли як на дріжджах і чим раз більше захочували поживи від батька і так уже перемученого.

Ще не боліла би була його так сильно отся невдячність, коли б сини пішли собі були по його волі, або бодай по волі матери. До сього однак не прийшло і тому невдячність отся боліла Панаса і то дуже. Се, що вони з часом покинуть їх, знав лис уже від давна. То був стародавний звичай, який від непамятних літ переховував ся в їх роді і запобігти сьому не було сили. Хотів тілько, щоби діти зробили се так, як зробив він се був своїм батькам. Хотів, щоб мати вивчила їх перше, як засідати й ловити молоді серни, заяці, крілики, пташки, миши і т. п. Як ловити на воді раки й риби. Як берегти своє житє і заглядати до людських садиб. Усього хотів Панас, щоб вивчила їх добра мати, та невдячні діти перехрестили йому були всі його добрі змаганя і бажаня.

— Чорт із ними! — сказав він у кінци до жінки. — Погоди ся з тим, що дітий в нас уже нема. Воно так мало бути і кінець на сім.

Сими однак словами Панас жінки не переконав. Вона дальше сиділа цілими днями в норі і тужила, та побивала ся гірко за своїми дітьми.

Лис у селі.

Скорими й погідними ранками почали з часом залітати до ліса перші приморозки. Се були отсі малі і швидкі післанці від сивого діда-Мороза, який жив далеко на півночи у ледяних палатах. Не за довго мав вибратися до нас на підбій куми-Осени, а що не лю-

бив жадної зелені, висилав тому на перед піддані йому слуги, щоби приготовили все як слід на його прихід. І покірні приморозки прилітали непомітно у сади й ліси нашої хорошої України, та брали ся до діла. Прилітали, як сказано, ранними ранками, бо бояли ся зразу в ночи зір, а за дня величного сонця. Звільна сідали на деревах і корчах, та почали з них скидати пожовклі крильця. З початку брали ся до сеї роботи з якоюсь неохотою; жаль їм було видко отсих роскішних дерев і корчів, та їх красоти. Згодом однак полюбили вони свою працю і тоді вже сотками й тисячами злітали бідні листки долів, та собою, немов золотим килимом, прикривали землю. Помагав їм часто в отсій роботі північний вітер. Мстив ся сим способом на тих дубах, буках, грабах і невинних берізках за те, що нераз так гордо й ціпко ставляли йому опір, як люта буря підганяла його огненними мечами, себто блискавицями до їх поваленя.

Одні лишень смереки, сосни й ялівці стояли не ткнені серед ліса і як тілько присікувалися до них приморозки, так зараз наставляли свої колючі шпильки і сміяли ся стиха з їх немочи.

Під Дмитра не було вже майже ні одного листочка на деревах та корчах. Усі лежали повалені морозовими післанцями, а що були сухі, бо не було дощу, шелестіли тому за кождим кроком звірини і зраджували її присутність. Розумієть ся, що сею несподіванкою була звірина дуже не вдоволена, а вже найбільше наш лис Панас.

На добутє добичи в лісі треба вже було махнути ногою. Се була майже зовсім безкорисна праця. Найменший шелест, який поставав від порушеня сухого листя підчас ходу, чули добре зайці, серни, птахи. Ті-

кали тому від нього на тисячу кроків і лишень задні ноги показували лисови на прощанє.

Се й ніщо инше приневолило тепер лиса шукати поживи на полях, а також і в селі.

Була глуха ніч. Панас голодний гірш мужицької собаки підійшов під село і опинив ся нараз біля обістя старого Кобрина. Про нього оповідали люди, що се богач на цілу околицю, а повторяти се лисови не було зовсім потрібно. Бачив се вже сам. Стояв там на розі стодоли і пильно головою кивав зі здивованя. Обширні стайні і хліви, та ще обширнійше обістє. Стодоли аж тріщали від зерна. Решту зложено в стогах.

Зайти на обістє не було зовсім тяжко. Біда лежала тілько в тім, що по його середині стояв малий хлівець, а в нім прездорова собака. О, знав наш лис добре отсе враже кодло. Колись були вони навіть їх свояками, по крови й кости, та жили з ними разом по лісах. З часом однак покинули отсе тяжке, хоч і свобідне житє і добровільно запрягли ся в людську неволю. За кусень необгризеної кости та за трохи юшки працювали вже тепер на його живіт і мучили та заїдали за се на смерть своїх недавніх іще братів.

Заходити на обістя лис ані не думав. По перше, що не хотів стрінути ся зі собакою, а по друге, шо легко там було попасти під шріт старого Кобрина і жертвувати йому свою шкіру на синівський кожушок. Входу пошукав зі сторони поля і то просто до стайні, в якій за помочею нюху вивітрив товсті гуси,

Через малу ямочку під підвалиною, яку побільшив передніми ногами, дістав ся лис до середини. Від великої і богатої добичи стало йому аж млосно у грудях. За невеличкою перегородкою, яка відділяла гуси від коров, спало десять великих і товстих панночок,

із довгими білими шийками і червоними губами, В одну мить перескочив загородку і кинувся на одну.

Гуска щось бурмотіла через сон, але перешкодили сьому лисові зуби і тілько одні крила старали ся ще перечити його брутальности. Лис однак не звертав на се жадної уваги. А заки товаришки зуміли зрозуміти, що зайшло і кликнути по сторожу, лис був уже за стайнею і що сили в ногах гнав ся з гускою на Грабівці до хорої жінки.

Заходи старого побережника.

Приморозки крім своєї роботи при деревах і корчах брали ся також і до звірят. Само собою вже ро-

зумієть ся, що зі своїми літними убранями не могли звірята показувати ся перед лицем старого діда і тому його піддані були приневолені пошити їм нові.

Не оглянули ся заяці, як за кілька тижнів показали ся на них хороші й пушисті штанки, білі сорочки, та сірі кабатики. Таке саме менше більше убранє пошили приморозки і сернам та козлам. Иншого рода убранє дістали знов борсуки, вовки, білки, та медведі, а вже зовсім відмінну одіж пошили вони лисови та його жінці. Його одіж, здаєть ся, була таки найкрасша від усіх инших. Рудий кабатик, а такий гарний і пушистий, що нераз під соняшними промінями зміняв ся на темно-мідяну краску і чогось щиру кров нагадував. Крім кабатика дістав ще Панас нову білу сорочку зі золотими беріжками та ґенеральські штанки. Кабатик

на жаль був вузкий і тому не сходив ся як слід на животі, через що видко там було білий підбородок. А що приморозки були також і добрими гульвісами, скроїли тому лисови отсей кабатик так, що по вшитю не закривав він, як слід, кінця його тіла. Наслідком сього видніла також біла сорочка і на кінці хвоста, як доказ, що там власне, а не в зубах є лисова невинність. Коли пригадаєте собі, що біла краска є відзнакою невинности не тілько в людини, але також і в звірят, тоді вже легко зрозумієте сю штучку, яку вистроїли морозові прислужники.

Панасови однак ся штучка, сказати так по правді, була байдужа. Найважнійше для нього було се, що одіж була тепла. А чи вона була скроєна на модний фасон, чи на старосвітсько-наполеонський, се вже менше його обходило. Що більше. Він дякував би був Богу, коли б отся одіж була і зовсім без краси. Лис чейже не був уже молодий і на зальоти не вибирав ся. Знав про се добре, що нова і гарна одіж принесе йому напевно також і нові клопоти, а ще красших ворогів. Вистало б тілько, щоби хто з тих двоножних звірят із села побачив його в отсім новім убраню, а вже засідок на нього буде до безліку.

Воно так і стало ся.

Сидів раз якось ранком наш лис при вході до своєї нори і відмавляв утренні псальми. Нараз від сторони Калабані показала ся постать старого побережника Трохима.

— Гм, — подумав лис тихцем. — Так рано! Но, но!

В одну мить скочив до нори, поліз на край другого хідника і цікаво став приглядати ся двоножному розбишаці. На плечах побережника, як завсіди, так і тепер, було отсе прокляте коромесло, чи там стріль-

ба, а в руці якийсь клунок. Перед норою виняв він з нього забитого кота і запхав до діри. Розуміється, що лис за сей час кинув ся в зад, хоч запах кота насував йому до рота повно слини і аж просив піймати себе поміж зуби.

Трохим тимчасом кота довго в дірі не держав. По хвилі виняв його назад і поволік ся в сторону Калабані, розкидаючи по дорозі якісь убиті пташки та мясні галушки.

— Ось, бісів син! — подумав Панас хитро. — Трутку розкидає.

Зараз поліз до нори і розказав про се жінці. — Сохрань тебе, Господи, лакомити ся на сю бісову поживу, — говорив Панас запопадливо. — Знаєш чейже добре, від чого згинув наш сусід Мургар. Скрутив ся був тоді, як вуж і лишень ногами стріпав.

— Знаю, знаю, — відповіла Мотря сумно. — Пильнуй тілько трохи себе більше і не заходи до отсеї кінської падлини біля керничок. Чортів син готов і її затроїти. Шкода, що нема синків. Треба їх однак упередити, і то як найскорше.

Пізним вечером побіг Панас на Буків до дітий. Побіг та на жаль запізно. Біля старої нори лежав на золотім килимі його менший синок Гривко, а недалеко нього кусень затроєного мяса. Панас заскавулів. Його пірвав шалений біль, а ще сильнійша лють.

— Пімсти мені треба! — крикнув грімко.

— Пімсти!

Не надумуючи ся довго побіг у сторону гаївки, насунувся вмисно на очи Кундисови, себто великій і старій собаці ненависного йому побережника, та виволік його до ліса.

А над ранком побачив старий Трохим на Грабівцях замість лиса свойого одинокого і неоціненого пса, що лежав строєний сею самою трутиною, якою строїв він був Панасови його наймолодшого сина.

На нових шляхах.

Сміла крадіж гуски у старого Кобрина прославила лиса на ціле село, хоч він мав святий замір замовчати цілу пригоду й перед ніким не жалувати ся на свою страту. Заказав тому і жінці й дітям розповідати про се на селі навіть і своякам. Не міг однак заказати сього своїй служниці Оленці. Ся, як то часто буває у служниць, відчула жаль до старого Кобрина за його запопадливість, а ще більше за ріжні вимоги при веденю

взірцевого господарства. Тішила ся тому скрито з цілої пригоди і зараз ранком беручи воду з колодязя, розповіла про се сусідці Настці. Більше вже не треба було нікому розповідати. До вечера знало про крадіж ціле село та гомоніло про неї в кождій хаті на свій лад.

Не дивота. Осінні вечері довгі і вже що було, то при кужілеви виповілося, як слід. Нераз думка, гей би отсей поранений птах, била об мізкові стіни, та ані руш не могла нічого путнього видобути зпід них і напімнути при розмові. Свербів язик, гей, гей, як свер-

бів, а тутки тимчасом і в місті і в селі і в мізку чите „Світе тихий“.

Із сього нещастя виратувала село лисова крадіж. Як стій пішла бесіда на нові шляхи і зараз веселійше стало по хатах.

— Щастє ще, що трафило ся на богача — говорила Кіндратова Параска до своєї сусідки Маруни. — На Кобриновому господарстві се й сліду не лишить.

— Розумієть ся, що не лишить. Уже ви не бійте ся. Звірина не дурна, а щож лис? До бідного певно не піде.

— Мара його знає, — вмішав ся до бесіди Іванас. Злодій він і кінець. По мойому однак думаню саме може стрінути й тебе, Параско, і вас, кумо Маруно. Нехай тілько вишукає лис стежку до мого курника, а побачимо, чи буде зважати на се, що в мене в засіку лиш соломи та полови трохи.

Кіндрат, що підчас їх бесіди направляв посторонки і взагалі до розмови не мішав ся, глянув при останніх словах на шваґра і лиш головою покивав.

— Го, го, хитрий він, — тягнула Параска дальше. — Торічного року, памятаю, як нині, я тоді картофлю на панськім вибирала. Дивлю ся, а там від хреста суне щось немов з кужілем...

Історія отся була вже оклепана на всі боки і тому Маруна, звертаючи гадку на що инше, вбила її в самому зарідку.

— Пождіть но на хвилю, Парасю, — відізвала ся вона таємничо, впадаючи у Парасчині слова. На мою думку, хто знає, чи се й справді лис потягнув ту гуску. Щось воно мені не виразно. Кобрин чей же держить усе під ключем. Я, бачите, думаю, що се, ну, знаєте,

гріх посуджувати, але воно якось, так само від себе виходить, та чіпаєть ся Оленки. Дівка, знаєте, бідна...

І знов перейшла мова на що инше, себ то з лиса на дівчину. Обговорили її, обсудили, десь із наперсткових літ гріхи нагадали і ні з того, та сього знеславили бідну дівчину цілком без причини.

Всюди, всюди говорено про лиса. Інакше у Вовчків, інакше у Крічка, а вже зовсім інакше у старого Дримали. В нього, як звісно, був син парібок. Отсей ляв у себе горілку, немов воду і трохи пальці мав за довгі. В згаданій події спихав цілу вину на лиса і був сього святого переконаня, що се що йно початок.

В дійсности ше того самого тижня щезла одна курка у Жемели, а під саму неділю дві гуски у вдови Маланки. По хатах счинив ся переполох.

А чи сі крадіжі були справді ділом лиса Панаса, се побачимо пізнійше.

Двоножні полюють на двоножних.

По смілій крадіжі у старого Кобрина поплило вже лисови житє одноманітним руслом. Жінка звільна подужувала і сама потрохи забирала ся до прохарчованя. Розуміється, що далеко від нори не відходила, бо доскулювала ще нога, але все ж таки на Калабаню зайти могла і там чи то рибкою, чи рачком зацитькувала часто свій порожній жолудок. За дня сиділа знов із Панасом у хаті і користаючи з неприсутности синів, вела з ним ріжні розмови, згадуючи в них, будьто пережите, будьто се, що скривало ся ще за темною заслоною будуччини. Про смерть Хмурка не згадував Панас ані словом. Знав про се добре, що вістка ся пригнобила би була хору Мотрю і то дуже.

Найбільше гризла Панаса думка про польованє, яке після його вирахованя мало відбути ся пізною осенею, а вже на певно підчас першого снігу.

— Треба мати ся на осторожности, — говорив він раз до жінки, — і за дня сидіти в хаті. Не оглянеш ся, як, коли і де, а ліс обскочать отсі розбишаки і тоді хиба пиши тестамент та віддавай Богу духа.

— Правду кажеш, — відповіла йому Мотря і чим скорше звернула гадки на синів.

— Найбільше однак готові ще на сім потерпіти наші шибайголови, та дурно наложити головою. Цікава я тілько, яку раду дають вони собі там без нас. Хмурком я не журюся, але тим Гривком! О, віщує щось моє серце, та нічого доброго.

Панас не відповів нічого. Мав уже сього побоюваня досить і без жінки. Зрештою він вірив у судьбу і знав про се добре, що змінити її він не зможе.

Побоюваня тимчасом, що до майбутнього польованя, оказали ся на щастє безпотрібні. Що инше, та за се сто раз страшнійше, навістило їх околицю.

Ранком се було. На сході догасала саме золота денничка, як від сторони Букового, там гень, гень біля села дали ся чути сухі й уривані стріли.

— Ого! — подумав лис у норі.

— Починаєтьcя!

Зразу стріли були поодинокі і падали зрідка; за се пізнійше посипали ся, мов горохом і рівномірно, то тут, то там ворушили тишину ліса.

Панас остовпів.

В лісі згодом аж посивіло від людий. Жадним чином однак не міг порозуміти способу отсего польованя і хоч був у норі, дрожав на цілім тілі.

По сході сонця гук поодиноких стрілів змішався в одно могутнє тарахкотінє, якому завторували в горі дивно-звучні зойки. По лісі почали розривати ся гранати, а в горі шрапнелі. Тишина перемінила ся в пекло,

— Що се? Що се? — шептав він на пів до себе. на пів до жінки.

Замість відповіди зашелестіло щось біля нори і до їх хати влетів задиханий свояк Гиргар. Був спітнілий і невимовно переляканий.

— Поможіть! — благав він Панаса, кланцаючи зубами. — Ради спасеня житя та бачення ясного сонця передержіть на хвилинку.

— Просимо, просимо! — уговкував його Панас. — Сідайте та кажіть, що знов за лихо видумали там отсі прокляті.

— Стріляють самі себе.

— О?!

— Ая!

— І зїдаються?

— Ні! Ані пальцем не ворухнуть убитого.

— О! — О?!

— Правду кажу.

— А багато їх?

— Більше зір.

— Не про живих питаю ся, але про вбитих.

— Власне про них кажу. Ціле поле засіяли.

— О! — О! — О?!

— Свідком сонце.

— Стріляють певно також і звірят?

— Ні! Ані не дивлять ся в їх сторону.

Здивованє Панаса осягнуло вершок. На його висказ охканя було вже за мало. Відчинив тому писок і голосно та уривчасто заскавулів у норі.

В полудне стрілянина трохи втихла та тишина завитала до ліса аж пізним вечером. Над ранком розпочало ся одначе все на ново і трівало вже цілий день і цілу ніч і знов один день і знов одну ніч. Що за сей час пережив Панас у своїй норі, годі описати. Правда, на четвертий день у полудне затихла стрілянина цілком, та все ж таки вилізати лис не відважував ся. Виліз аж по півночи та побіг на поле. Здивованю його не було границь. То тут, то там лежали вбиті люди, в сивих і жовтих мундурах. а біля них валяли ся проклятї коромесла та гострі залізні ножі.

Панас хотів покоштувати одного з них та він вонив таким діявольським запахом, що аж у носі пекло та крутило.

Не було иншої ради, як побігти під панські стирти і звичайною мишкою заспокоїти на разі свій порожний шлунок.

Лисови йде немов із Петрового дня.

Воєнна хуртовина, яка перелетіла через нашу околицю, понесла ся дальше і знов давна тишина завитала на Буків, Чертежі, Мохначку, Калабаню й инші відомі вже нам лісові парцелі. Сліду вона в лісі не пишила майже жадного. Трохи там порили ґранати землю і переломали та надворушили кілька дерев, але поза тим шкоди не було ніякої. Инша річ мала ся в селі. Там від ґранатів погоріло кілька хат і стоділ, а між иншими ціле майже господарстро старого Кобрина.

Завидувати йому вже не потрібував ніхто, навіть і отсей Атанас, який усе брехав, що крім трохи соломи й полови нічого більше не має в своїх засіках.

Однак не тілько одного Кобрина і тих, що погоріли, знищила воєнна хуртовина, але рівнож і тих, яких загороди остали цілі, надщербила вона здорово. Тутки забрало військо коні, там ялівку, в иншім знов місци порося, а вже про качки, кури й гуси, то й не згадувати. О, мали вже про що балакати сільські баби та розпамятувати пережите. Нераз у таких хвилях сльози гіркого жалю і болю вкрадали ся в їх розмову і горіючи промінями дорогого каміня котили ся тихо по лиці.

І не летіли отсі сльози по думці поета у соняшні світи, не заглядали до золото - кованих воріт Всевишнього, а котили ся в діл на гірку поталу, зрошували брудну долівку сільських хаток і гинули там тихо та безвісно. За сльозами ляла ся по полях кров і поїла собою здивовану матір землю. З тих сліз і з тої крови мала колись вирости воля. Скорше від неї завитала до нашого краю превелика Руїна і чорними крилами оповила всюди села й міста нашої дорогої Вітчини.

Заходить тепер тілько питанє, чи лис Панас був задоволений сими подіями, чи ні?

О, так. Він тішив ся тим усім, але не довго. Вже ж се одно, що двоножні взаїмно себе вбивали і стріляли на себе, мов на звірят, справляло йому превелику радість. — Про мене, думав лис на самоті. — Нехай вистріляють себе до одного, буде менше клопоту і мені й жінці.

На жаль уже другого дня по своїй першій прогульці під панські стирти побачив лис старого побережника Трохима. Ішов знакомою доріжкою і як звичайно покурював запіканку.

Лис тілько морду роздзявив зі здивованя.

— О! — крикнув він гірко. — Не вбили бісового сина! Виратував ся.

А вже цілком щезла його радість на поли. Там, як також і в селі, крутили ся люди по старому і по старому видумували ріжні штучки на побільшенє і обереженє свойого господарства. З болем переконав ся, що людий у світі багато і що не так легко вистріляють вони себе взаїмно.

Рівно ж і жадної користи не принесли лисови згадані події. По пропамятній битві звірина стрівожена і заголюкана бояла ся вже своєї власної тіни. Сиділа тому по безвісних криївках і навіть на світло ясних

зір не показувала ся. Одні тілько гайворони і круки злітали ся що раз більше зі всіх сторін, та товкли ся по опустошенім полі.

І не могли вже лисови помогти ні хитрощі, ні терпеливість, ні відвага. До нього назад завитав старий Пан Голод, крутив животом, потягав кишки, гейби струни і мучив бідного лиса без пощади. Нічим було вже для нього світло золотого сонця і ореольне сяйво вечірньої зорі та деннички. Не звертав уже жадної уваги на свою роскішну одіж. Не дивив ся на мелянхолійно-тихе і велично-гарне небо при сході й заході вічного огня. Не обходив його також і отсей смуток, що то стелив ся по полях і лугах, чіпляв ся кождого дерева й корча, кождої зівялої квітки і співав їм прегарну казку про зимовий сон у білих пеленах.

Ні, ніщо вже не обходило бідного лиса. Голод виповняв усі щілини його мізка і забирав усі його думки. Всюди, куди не споглянув, куди тілько не обернув ся, чув усе одні й ті самі, прокляті вже слова: „Ти голодний“.

Пригадували йому се і ліс, і луг, — і поле, і небо, — і вітер і хмари, — і сонце і зорі.

Кпив собі вже також і то гірко з отсих ріжних оповідань і сплетень, яких так багато склали про нього двоножники по хатах. Удавати чейже перед воронами небіщика і лежачи чекати на се, щоби котра сама влізла йому в зуби, ані йому в думці не було. Перевчили ся, бач, по ріжних пташачих академіях, набрали розуму і на тисячу кроків утікали перед лисом. Не могло також помогти і хваленє ріжних птиць та звірят. Ворона, як де пірвала якого кавалок сира, так цупко, немов кліщами, держала його в зубах. Міг лис Бог зна, як

хвалити її голос, та все ж таки ворона перше сир з'їла, та аж потім величала ся гортанкою. На ніщо також не придавало ся йому мазанє себе саджою, себ то вдаванє черця (монаха). Ніхто не ходив до нього сповідатися і такого навіть заміру не мав. А отсим, що ніби то в Забірю плоти з ковбас, а замість гарбузів ростуть сальцесони, можна вже було хиба підсвинка дурити, а не лиса. Там по перемарші Москалів і деревляного плота не було, не то що з ковбас.

Одиноким іще ратунком для лиса була Калабаня. Риби однак від що раз частійших відвідин Панаса

і його жінки, рідко коли показували ся на верх. Що більше. Прийшов час, а й сей одинокий вже поратунок вірвав ся лисови і то на довго.

Зима.

Україна тимчасом була вже, як слід приготована на прибутє білого гостя. Приморозки оголили сади й гаї, повбирали тепло звірят і повиганяли за море всі ті птиці, які не милі були північному цареви. Лишало ся ще тілько вистелити білими килимами землю, та сього вже без вітру і хмар зробити не могли. І тоді послушні піддані полетіли в гору, впросили ся до полудневих вітрів і пігнали ся з ними світами. Згодом повернули назад, але вже з північними, та з густосивими хмарами.

Не оглянула ся оголена земля, як до неї почали припадати перші метелики. Такі невинні, як зорі, а білі, як пірє з крил херувима. Зразу жалували видко обкра-

дений чорнозем, бо всі майже перемінювали ся в сльози. Запримітили се однак приморозки і скували землю твердими, мов сталь ланцюхами, та зажадали від хмар допомоги. І тоді тисячі й мілійони маленьких метеликів покотили ся в долину. Засипували собою поля й городи, луги й сіножати, ліси й сади. Де тілько знаходили крихітку вільного місця, там падали другі на перших, четверті на третих і так усе, все, без числа та міри. О півночи була вже ціла земля сповита отсими метеликами і мов немовля в пеленах спала солодко під білим килимом. На одних тілько озерах і ставах гинули ще снігові платочки безвісно у воді, але й сьому зарадили скоро працьовиті приморозки. Зібрали всі свої сили (стягнули резерву) і взяли ся до останньої вже, та за се найтяжшої роботи. Над ранком покриті були озера, стави і річки срібно-кришталевою підлогою. Приготованя тим способом були скінчені. До нас завитала зима.

О, хороше буває на Україні за панованя отсеї старої цариці, Морозової жінки, а ще красше сьому, у кого своя тепла хата, достаточно поживи, порядна одіж і безжурне житє. Сумною і страшною буває вона за се тому, кого пригнічує журба і нужда, у кого часом не тілько що хліба, але й бульби нема на заспокоєнє голоду. Хто в наймах коротає свій вік. Хто без батька й матері за молоду вже пє чашу горя і вмиває ся дрібними сльозами, хто скитається без жадного приюту, хто погорджуваний другими і визискуваний богатими валяєть ся на людськім смітнику Богом і людьми позабутий. Сто раз одначе страшнійшою буває вона дикій звірині.

Ось слідім тілько дальше за байкою про нашого лиса Панаса. Він рідко коли відзивав ся, а ще рідше

плакав у житю. Се ж один із наймовчазнійших звірів, який відзиваєть ся хиба тоді, як поранений, або перестрашений, або як допікає йому дуже сильний голод. Ріжно йому було на скитальщині, часом навіть і дуже погано, та все ж таки він мовчав. Коли однак побачив, що за білими платочками вкриваєть ся озерце Калабані ледяним помостом, його біль і жаль не мав уже границь. Він заплакав сильно і болючо; та тих сліз не бачив ніхто. Один тілько голос його розпучливого плачу, що то гомонів по лісі і товк ся об стіни зрубів, чули мешканці ліса і стрівожено ховали ся по своїх криївках.

Лисови зоставала одна ще тілько дорога, а вона вела до села. Він однак отягав ся. Інстиктивно прочував, що там добра не заживе і що там жде його отсе страшне, від чого не бє вже серце, не бігають ноги і не працюють мязи.

Прочував зовсім слушно.

Хоч по своїй крадіжі у Кобрина лис до самого села вже не заходив і жадної иншої крадіжі не мав на своїм сумліню, в селі однак пропадали дальше і кури й качки і гуси. Розуміється, що виновником був лис, але тілько в думках господарів. Позабезпечували тому курники, позакладали зеліза і поробили ріжні засідки. Не помогло. Лис по їх переконаню крав дальше. Свідком однак зорі і місяць і сонце, що крадіж ся не була вже ділом Панаса. Він не мав із нею нічого спільного і був зовсім невинний. Про се, на жаль, люди в селі не знали. Обріхували його тому дальше і приобіцювали люту пімсту.

Лис у тенетах.

Буває часом непослушний хлопець відбіжить без позволеня матери від хати і вганяє по болонях. Минає одна година і друга, а він усе безжурно скаче по ріжних ровах, калабанях, огородах. Не оглянеть ся хлопець, а тут уже й сонце зайшло за горбок, та до спочинку готовить ся село. Пора хлопчикови домів, та він чогось боїть ся. Його гризе думка, що отсей непослух на сухо йому не вийде, та що в дома будуть бити. І тоді починаєть ся кружене хлопця біля хати. Зразу далеко від неї, а опісля чим раз близше і близше. Приходить у кінци до сього, що хлопчина, хоч свідомий кари в хаті, спиняєть ся в її сінях, а опісля й на коліні батька. Березова каша йде в рух.

Ось таке саме кружене почало ся також і в Панаса.

Було се на сам Святий Вечер Різдва Христового. В глуху, хоч не дуже студену ніч, снував ся голодний Панас краєм ліса і зі заздрістю споглядав на хати недалекого села, які в сяєві срібного місяця манили його до себе на прийом. Уже кілька разів збирала його охота перемогти своє дивне прочутє і жах та заглянути туди, де курий, качок і гусий було подостатком і де так легко можна було заспокоїти свій голод, однак бояв ся. В селі до пізного вечера крутилося багато хлопців і дівчат, виспівували й вигукували біля вікон та бавили ся огненими зорями. Заходити під сю пору до села лис ані не думав.

О півночи однак село втихло. По хатах почали звільна погасати світла і лишень то тут, то там гавкала ще собака та нарушувала тишину села. В одній тілько школі блимало ще слабе світло скрученої лямпи. Там при ліжку хорої дитини сиділа молода вчителька і при-

кладала до горячого чола дівчинки зимні оклади. Сумно було молодій женщині. Дитина кидала ся в горячці і непокоїла тим зажурену матір. Крім неї не було в хаті нікого. Бабуся, яка їй услугувала, спала нині у сина, а муж знов із крісом у руці загороджував у високих Карпатах дорогу московському цареви. Довкола снувала ся журба і невимовна тишина. Ніщо в хаті не нагадувало святочного настрою. Одна тілько ялинка, що стояла напроти вікна у біднім та за се хорошім прибраню, пригадувала зажуреній учительці, що нині минає 1914 літ, як у Вифлеємським вертепі народив ся Христос, учитель любви, народив ся Месія.

Дитина крикнула крізь сон і почала сильно кашляти. Зараз зірвала ся мати з крісла і підкрутила лямпу. В кімнаті стало ясно.

В отсій власне хвилі спинив ся під вікном школи зголоднілий Панас. Сяєво підкрученої лямпи затрівожило його і він прихапцем глянув у вікно. Глянув і остовпів. У вікні пишала ся роскішно прибрана ялинка, така сама, яких без числа було на Буковім, Плісниську, Чертижах і біля його нори на Грабівцях. Здивований до найвисшого степеня, почав мимоволі відступати ся в зад, в сторону обістя старого Крічка. Вдивляючи ся по дорозі все в роскішну ялинку в вікні, не звертав найменшої уваги, де й куди несуть його змучені ноги.

Нараз лопнуло щось під його ногами і в тій самій хвилі шалений біль обхопив його хребет у самій половині тіла. Щось стиснуло його мов кліщами і прикувало до місця.

Панас крикнув коротко, але голосно і безсильно положив ся на зеліза. Порозумів усе. Був у тенетах.

LIBRARY
DEC

ВИДАВНИЦТВО „БИСТРИЦЯ“,

Станіславів, Галичина,

має на складі:

I. „Діточі Читанки“.

1. **Попелюх і маленька мишка**, з чуд. обр. 50 Мк.
2. **Дорога до щастя. Івасикова втіха**, 35 Мк.
3. **Кізка-Білоніжка. Телесик**, 35 Мк.
4. *Борис Грінченко:* **Коротка історія України**, 110 Мк.
5. *Іван Липа:* **Орел Промінистий**, 35 Мк.
6. **Пан Слота і панна Сонічко. Що смачнійше?** 35 Мк.
7. *Гр. Гетьманець:* **Хто такий Т. Шевченко?** 50 Мк.
8. *Р. Кіплінґ:* **Слонятко**, з обр., 35 Мк.
9. „ „ **Як верблюд дістав горб?** з обр., 35 Мк.
10. *Тарас Шевченко:* **Малий Кобзар**, з портр., 50 Мк.
11. *С. Чубатівна:* **Прогулька**, комедійка на 1 дію, 60 Мк.
12. *О. Залеский:* **Колядник з нотами**, 90 Мк.
13. *Іван Липа:* **Три царства**, 90 Мк.

II. Бібліотека для української молодіжи.

Випуск 83. **Семя Скакунчиків. Пан Коцький** Ціна 110 Мк.
Випуск 84. **Покотигорошок. Скарб** (25 ілюстр.), 130 Мк.
Випуск 85 **Вуйко Квак** (7 ілюстр.), 100 Мк.
Виписк 86. *А. Чайковський:* **Одарка**, 160 Мк.

Ті самі, окремо оправлені:

Том 165. **Семя Скакунчиків** (11 ілюстр.), 100 Мк.
„ 166. **Пан Коцький** (2 ілюстр.), 50 Мк.
„ 167. **Покотигорошок** (22 ілюстр.), 120 Мк.
„ 168. *Марія Буйно:* **Скарб** (3 ілюстр.), 35 Мк.

Передплата на „Бібліотеку для укр. молодіжи“ на рік 1922 виносить 200 Мк. за примірник.

Книжечки висилаєть ся лиш за готівку. Гроші й замовленя адресувати: **Видавництво „Бистриця“, Станіславів.**

Ще тої самої ночи добив Панаса старий Крічок дубовим поліном і забрав його до хати. Радости було на ціле село. Десь із найдальших хат заходили до Крічка люди і приглядали ся кровожадному шкідникови. Не прийшов тілько Дрималів синок, отсей самий, що то мав за довгі трохи пальці і запиту все пику.

Він, як се опісля виявило ся, не поділяв загальної радости. Не дивота. Не було вже на кого спихати вини і заслонювати отсі крадіжі, які мав замір і дальше поповнювати в селі.

Лютий, 1921 р.

B 31 1718

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY